

RADU CIOBANU

**Motivarea hotărârilor
judecătorești, garanție a
dreptului la un proces echitabil**

Editura
Hamangiu
2025

internațional, neexistând un vid legislativ în acest sens. Cu toate acestea, apreciem că legiuitorul român poate prelua și codifica în mod expres câteva din principiile dezvoltate de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului sub aspectul motivării hotărărilor judecătorești. În acest sens, menționăm: obligația instanțelor de a răspunde tuturor argumentelor decisive ale părților, modul în care instanțele naționale își pot însuși opiniile instanțelor inferioare, precum și motivarea revirimentelor de jurisprudență.

§4. Necesitatea motivării hotărărilor judecătorești

4.1. Argumente în sprijinul motivării hotărărilor judecătorești

În doctrina de specialitate s-a avansat ideea conform căreia oferirea de motive pentru soluțiile pronunțate de către instanțele de judecată **facilitează executarea de bună voie a deciziilor** pronunțate de către acestea^[1].

Pentru a realiza acest obiectiv, s-a apreciat că, în cursul procesului judiciar, trebuie îndeplinite trei condiții principale: în primul rând, judecătorul trebuie să acorde atenție tuturor susținerilor părților, în al doilea rând, acesta ar trebui să explice decizia sa într-un mod care oferă un răspuns substanțial la susținerile părților, iar, în al treilea rând, decizia pronunțată trebuie să răspundă în mod ferm probelor și argumentelor părților, în sensul că trebuie să rezulte și să fie congruentă cu aceste dovezi și argumente^[2].

Studiile psihologice empirice par să susțină ideea conform căreia oferirea de motive pentru soluțiile pronunțate de către instanțe facilitează executarea de bună voie a deciziilor. Aceste studii au ajuns la concluzia că participarea activă a factorului de decizie în desfășurarea procesului și acordarea atenției cuvenite punctelor de vedere și argumentele formulate de către părți este crucială în acceptarea atât a deci-

^[1] M.A. EISENBERG, *Participation, Responsiveness, and the Consultative Process: An Essay for Lon Fuller*, în *Harvard Law Review* nr. 92/1978, p. 410-411.

^[2] *Ibidem*, p. 411-412.

ziei, cât și a autorității instituției care urmează să impună acea decizie^[1]. Prin aceasta se contribuie și mai mult la caracterul echitabil al procesului, întrucât și executarea hotărărilor este o garanție de sine-stătătoare a procesului echitabil.

Motivarea deciziilor pronunțate de către instanțe conduce la **îmbunătățirea transparenței sistemului judiciar și la responsabilizarea judecătorilor**^[2]. O decizie motivată oferă publicului poziția instanței de judecată și motivele pentru care a pronunțat o decizie în detrimentul alteia, astfel încât pot fi înlăturate în mare măsură orice suspiciuni de fraudare a actului de justiție.

În H.G. nr. 1155/2014 pentru aprobarea Strategiei de dezvoltare a sistemului judiciar 2015-2020^[3] s-a reținut ca fiind necesară pentru transparentizarea sistemului judiciar publicarea hotărărilor judecătorești motivate pronunțate de către instanțele judecătorești. Astfel, putem reține faptul că transparentizarea sistemului judiciar presupune, pe lângă comunicarea soluțiilor către părți, aducerea acestora și la cunoștința publicului, mai ales în cazul problemelor de interes general.

Motivarea deciziilor **oferă instanțelor de control judiciar posibilitatea de a analiza argumentele reținute de către instanțele inferioare** în sprijinul deciziilor pronunțate de către acestea și asigură **protecție împotriva arbitrariului**^[4].

Rolul instanțelor superioare nu este de a relua procesul judiciar desfășurat în primă instanță. În acest sens, reținem faptul că deciziile pronunțate în căile de atac au la bază probatoriul administrat de către instanțele inferioare și scopul acestora nu este de a pronunța o a doua soluție asupra fondului cauzei, ci acela de a stabili dacă prima instanță a pronunțat sau nu o soluție corectă, respectiv dacă prima instanță a stabilit în mod just situația de fapt și dacă la aceasta au fost aplicate normele juridice pertinente. Pentru realizarea acestui deziderat, exis-

[1] E.A. LIND, T.R. TYLER, *The Social Psychology of Procedural Justice*, Plenum Press, New York, 1988, p. 69.

[2] R. LOVE KOURLIS, J.M. SINGER, *A Performance Evaluation Program for the Federal Judiciary*, în *Denver University Law Review* nr. 86/2008, p. 7.

[3] M. Of. nr. 19 din 12 ianuarie 2015.

[4] M. COHEN, *Sincerity and Reason-Giving: When May Legal Decision Makers Lie*, în *DePaul Law Review* nr. 59/2010, p. 1143.

tența unei motivări scrise a primei instanțe este esențială în cauză, aceasta fiind, pe lângă soluția pronunțată, supusă examinării din partea instanței superioare.

Există situații în practica judiciară în care soluția pronunțată în primă instanță este menținută în calea de atac, dar motivele pe care aceasta se sprijină sunt înlocuite de către instanța de control judiciar. La o primă vedere, această soluție pare să fie lipsită de justificare practică însă, potrivit practicii judiciare, autoritatea de lucru judecat este atribuită atât considerentelor hotărârii^[1], cât și dispozitivului, astfel încât, la o privire mai atentă, lucrurile stau diferit. Spre exemplu, dacă într-o acțiune în evacuare instanța respinge cererea, reținând faptul că reclamantul nu a făcut dovada notificării prealabile a ocupantului, anterior solicitării evacuării, pârâtul are un interes în declararea căii de atac în situația în care reclamantul nu a efectuat această notificare, însă pârâtul dorește să demonstreze că reclamantul nu are niciun drept asupra respectivului imobil și astfel a preîntâmpinat acțiuni juridice viitoare.

Nu în ultimul rând, justificarea soluțiilor pronunțate de către instanță conduce la un **act judiciar de calitate superioară și la soluții judiciare calitative**^[2]. În teorie, necesitatea de a motiva hotărârile judecătorești forțează judecătorii să-și justifice deciziile pe considerente de fapt și argumente juridice, aspect care sporește temeinicia luării deciziilor judecătorești^[3]. Aceeași autori arată că obligarea judecătorului să pregătească o opinie scrisă sau să precizeze motivele deciziei înainte de pronunțarea acesteia poate reduce prejudecățile cognitive.

Motivarea deciziilor oferă asigurări cu privire la faptul că instanța de judecată a luat în considerare toți factorii relevanți, a cercetat legea

[1] I.C.C.J., s. a II-a civ., dec. nr. 1011/2013. Această soluție jurisprudențială a fost inclusă și în legislația națională odată cu adoptarea actualului Cod de procedură civilă.

[2] În acest sens, a se vedea P.M. WALD, *The Rhetoric of Results and the Results of Rhetoric: Judicial Writings*, în *University of Chicago Law Review*, vol. 62, nr. 4/1995, p. 1375-1376.

[3] C. GUTHRIE, J.J. RACHLINSKI, A.J. WISTRICH, *Blinking on the Bench: How Judges Decide Cases*, în *Cornell Law Faculty Publications*, vol. 93, nr. 1/2007, p. 31.

aplicabilă și s-a aplecat asupra problemelor care au rezultat din fiecare cauză în parte.

Motivarea hotărârilor judecătorești, înainte ca soluția să fie adusă la cunoștința publicului, crește probabilitatea ca judecătorii să pronunțe o soluție corectă în cauză^[1]. În acest sens, apreciem că soluția legiuitorului român care permite instanțelor judecătorești să pronunțe inițial soluția în materie civilă, apoi acordă acestora posibilitatea de a veni cu argumente în sprijinul acestei soluții prin motivarea hotărârilor în termen de 30 de zile de la pronunțarea minutei (termen care poate fi prelungit, pentru motive temeinice, până la 90 de zile^[2]) este perfectibilă. Spre exemplu, în Codul de procedură civilă din Quebec se prevede faptul că, după reținerea cauzei în pronunțare, judecătorul are la dispoziție o perioadă mai îndelungată cuprinsă între o lună și șase luni, în funcție de complexitatea și obiectul cauzei, să pronunțe soluția și motivele acesteia^[3].

De asemenea, art. 450 C. proc. civ. fr. prevede că dacă hotărârea nu poate fi pronunțată la închiderea dezbaterilor, deliberarea se amână până la o dată pe care președintele o indică. Aceasta este o soluție preluată și de legiuitorul național, care permite amânarea pronunțării hotărârilor cu 15 zile. Acest termen a fost folosit de către judecătorii naționali pentru a pronunța la aceeași dată o hotărâre completă însă, ca urmare a volumului mare de dosare înregistrat de magistrați, de multe ori acest termen nu este suficient atât pentru deliberare, cât și pentru redactarea hotărârii.

Considerăm că o soluție mixtă, care permite judecătorului fie să pronunțe minuta imediat după închiderea dezbaterilor și apoi să redacteze hotărârea în termen de 30 de zile, fie acordă acestuia un termen între 30 și 60 de zile în care să pronunțe o hotărâre gata redactată ar fi în sprijinul magistraților naționali. În acest fel, aceștia au posibilita-

[1] T.P. O'NEILL, *Law and the Argumentative Theory*, în *Oregon Law Review* nr. 90/2012, p. 837-839.

[2] Potrivit art. 426 alin. (5) C. proc. civ., „Hotărârea se redactează și semnează în termen de cel mult 30 de zile de la data pronunțării, urmând ca, în cazuri temeinic motivate, acest termen să fie prelungit cu câte 30 de zile, de cel mult două ori (...)”.

[3] A se vedea, în acest sens, art. 324 C. proc. civ. Q.

tea de a pronunța imediat soluția în cauzele de o complexitate redusă, dar ar avea la dispoziție și o perioadă mai lungă pentru a delibera și redacta hotărârile pronunțate în cauzele complexe.

Prin adoptarea sistemului propus mai sus pot fi evitate situațiile în care, pe parcursul motivării hotărârii, judecătorul fie constată că în cauză există aspecte pe care nu le-a observat pe parcursul cercetării judecătorești și nu au fost puse în discuția părților, fie motivele, pe care le-a apreciat inițial ca fiind corecte, nu susțin, în realitate, soluția pe care deja a pronunțat-o.

Cu toate că apreciem util un astfel de sistem mixt în legătură cu momentul motivării hotărârilor judecătorești, nu suntem de acord cu punctul de vedere avansat în doctrină^[1], în sensul că pronunțarea soluției (minutei) anterior motivării hotărârilor judecătorești (redactării considerentelor) încalcă dreptul la un proces echitabil. Nu suntem singurul stat aflat sub jurisdicția Curții Europene a Drepturilor Omului care are o tradiție juridică sub aspectul momentului motivării hotărârilor judecătorești, iar până în prezent Curtea nu a constatat o încălcare a art. 6 din Convenție în legătură cu acest aspect^[2]. Încălcarea dreptului la un proces echitabil sub aspectul garanției motivării este determinată de lipsa sau insuficiența motivare a hotărârilor judecătorești, și nu de momentul când motivarea are loc.

Momentul redactării considerentelor nu afectează dreptul la un proces echitabil dacă părților li se oferă, în tot cursul procesului, suficiente garanții pentru a asigura dreptul la un proces echitabil, scopul art. 6 din Conv.E.D.O. fiind acela de a asigura părților oportunități ample de a-și susține cauza, de a contesta dovezile pe care le consideră fabricate sau denaturate, și nu acela de a determina dacă instanțele naționale au ajuns la o decizie corectă sau eronată.

[1] D.M. DIACONU, *Motivarea sau justificarea hotărârii judecătorești. Când trebuie motivată hotărârea judecătorească?*, în *Analele Universității de Vest din Timișoara, Seria Drept*, nr. 2/2018, p. 146.

[2] A se vedea, în acest sens, C.E.D.O., cauza *Jodko c. Lituaniei*, Hotărârea din 7 septembrie 1999; cauza *Hadjianastassiou c. Greciei*, Hotărârea din 16 decembrie 1992.

4.2. Argumente în sprijinul nemotivării hotărârilor judecătorești

Nu toți autorii sunt de acord că motivarea hotărârilor pronunțate de către instanțe este o necesitate. În sprijinul acestei idei vin argumente privind eficiența instanțelor, executarea deciziilor pronunțate de către acestea, încredere în sistemul judiciar, dar și sinceritatea judecătorilor.

În doctrina de specialitate s-a arătat că justificarea soluțiilor pronunțate de către instanță **nu conduce la acceptarea mai ușoară a acestora**, ci poate duce la rezultatul diametral opus, de a inflama dezacordul justițiabililor și de a cultiva o neîncredere față de sistemul judiciar în ansamblu său^[1].

Nu putem fi de acord cu această opinie și apreciem că acest lucru are loc numai în cazul hotărârilor judecătorești care nu oferă suficiente argumente de fapt și de drept care să susțină soluția pronunțată în cauză. După cum am arătat în cuprinsul acestei lucrări, judecătorii au obligația de a analiza în mod complet argumentele părților, de a reține acele argumente care sunt susținute de probe și de a arăta de ce nu rețin argumentele contrare, iar, în final, de a pronunța o soluție care să fie susținută de argumentele prezentate anterior.

După cum s-a reținut și în practica judiciară, contradicția între considerente și soluția pronunțată în cauză^[2] sau între soluție și probatoriul administrat^[3] conduce la casarea deciziei și trimiterea cauzei spre rejudecare, astfel încât motivele oferite de judecătorii în sprijinul hotărârilor pronunțate pot fi lămuritoare. De asemenea, s-a apreciat că lipsa necesității de a motiva soluțiile pronunțate în cauzele aflate pe rolul instanțelor judecătorești ar conduce la mai puține **conflicte între judecătorii care intră în compunerea unui complet de judecată**, deoarece aceștia, cu toate că de cele mai multe ori sunt de acord cu privire la soluția ce se impune într-o anumită cauză, nu cad la fel de des de acord asupra motivelor care stau la baza acestei soluții.

^[1] Pentru mai multe detalii în acest sens, a se vedea C.R. SUNSTEIN, *Incompletely Theorized Agreements*, în Harvard Law Review, vol. 108, nr. 7/1995, p. 1733.

^[2] I.C.C.J., s. I civ., dec. nr. 2501/2015.

^[3] I.C.C.J., s. I civ., dec. nr. 1089/2017.

În ceea ce ne privește, considerăm că acest motiv vine, în realitate, să sprijine necesitatea motivării hotărărilor judecătorești, dând posibilitatea judecătorilor de a pune în discuție mai multe aspecte de fapt și de drept ale cauzei, aspecte pe care nu le-ar fi discutat în situația în care nu ar fi fost nevoiți să ofere motive în sprijinul soluției propuse. Diferența de opinii nu face decât să ofere judecătorilor oportunitatea de a intra mai în amănunt în detaliile speței și astfel de a veni cu o soluție mult mai chibzuită.

Un alt motiv, avansat de către doctrină^[1], pentru a încuraja nemotivarea hotărărilor judecătorești este acela al **eficienței instanței**. Volumul mare de activitate este o problemă cu care instanțele de prețutendeni se confruntă. În aceste condiții, se pune întrebarea dacă nu cumva numărul mare de soluții pe care instanțele le au de motivat nu conduce în realitate la costuri financiare ridicate, încetinirea procesului judiciar și scăderea calității hotărărilor judecătorești.

Cu toate că în cadrul Curții Europene a Drepturilor Omului, din cauza încărcăturii uriașe de dosare cu care instanța se confruntă, a fost aleasă soluția nemotivării deciziilor pronunțate în cazul cererilor vădit inadmisibile, apreciem că, în ceea ce privește instanțele naționale, o astfel de variantă nu poate fi fezabilă, fiind de preferat măsuri alternative de eficientizare a activității, precum creșterea taxelor judiciare de timbru, care să descurajeze procesele intentate cu scop șicanator, sistematizarea hotărărilor pronunțate în cauzele de mică complexitate și ocuparea mai rapidă a locurilor vacante din cadrul instanțelor judecătorești.

Nu în ultimul rând, s-a arătat că obligarea judecătorilor de a oferi motive pentru soluțiile adoptate poate conduce, în practică, la invocarea unor **motive nesincere și chiar artificiale**, în scopul de a-i proteja pe judecători de răspundere^[2]. Este adevărat că putem întâlni această situație în cazul în care judecătorul este părținitor sau constată pe

[1] J.H. WILKINSON, *The Role of Reason in the Rule of Law*, în University of Chicago Law Review, vol. 56, nr. 2/1989, p. 780-781.

[2] Pentru mai multe detalii asupra aspectelor psihologice implicate în motivarea hotărărilor judecătorești, a se vedea M. COHEN, *Reason Giving in Court Practice: Decision-Makers at the Crossroads*, în Columbia Journal Of European Law, vol. 14, nr. 2/2008, p. 257-276.

parcursul motivării deciziei deja pronunțate că argumentele care l-au condus la soluția inițială nu își au corespondentul în situația de fapt și de drept a cauzei. În astfel de situații, este chiar recomandabil ca hotărârea să fie motivată, în condițiile în care aceasta nu este susținută, în realitate, de materialul probator administrat în cauză și astfel va putea fi înlăturată în căile de atac, constatându-se neconcordanța între considerente și dispozitiv. Această situație mai poate fi întâlnită în cazurile în care judecătorul crede în soluția sa, însă convingerea sa este determinată de idealurile politice, religioase sau chiar juridice pe care acesta nu dorește să le împărtășească în cuprinsul motivării deciziei.

Concluzionând, apreciem că argumentele care susțin necesitatea motivării deciziilor pronunțate de către instanțele judecătorești sunt net superioare argumentelor care susțin lipsa motivării, motivarea deciziilor impunându-se cu scopul de a elimina arbitrariul și de a crește încrederea în independența și imparțialitatea sistemului judiciar în ansamblul său.

§5. Raționamentul juridic ca fundament al motivării hotărârilor judecătorești

Încă de la început, dorim să menționăm faptul că raționamentul juridic este, sau cel puțin ar trebui să fie, comun tuturor profesiilor juridice. Fie că vorbim de avocați, procurori, judecători, notari publici sau alți profesioniști ai dreptului, ținând cont și de specificul fiecărei profesii, raționamentul juridic trebuie să fie prezent în activitatea tuturor.

Cu toate că ne vom referi în continuare, în mod particular, la raționamentul juridic aflat în spatele hotărârilor judecătorești, acesta poate fi adaptat și aplicat și de către ceilalți profesioniști ai dreptului. Ne vom opri, totuși, asupra unor situații particulare, unde aceste diferențe sunt esențiale sau scot în evidență anumite particularități ale raționamentului juridic, adoptat în cuprinsul hotărârilor judecătorești.

Raționamentul juridic, ca formă de raționament specializat, are propria terminologie, propriul său univers de date acceptabile și propriile reguli. Starea de fapt poate prezenta în fiecare caz în parte diferite nuanțe, dispozițiile legale sunt supuse interpretării, iar uneori, cum

este situația pedepselor sau a sancțiunilor contravenționale, aspecte esențiale ale cauzei sunt lăsate la *lumina și înțelepciunea judecătorului*.

În aceste situații, în cuprinsul hotărărilor judecătorești trebuie să întâlnim tot procesul mental al luării acelei decizii. Astfel, hotărârea trebuie să cuprindă analiza probatoriului apreciat de judecător ca fiind relevant pentru reținerea unei anumite situații de fapt, în detrimentul alteia, examinarea dispozițiilor legale pertinente și excluderea acelor norme care nu sunt aplicabile în cauză și, în final, soluția, care nu reprezintă altceva decât aplicarea dispozițiilor legale identificate anterior la situația de fapt din cauză.

În doctrină s-a arătat faptul că această explicație „este menită nu doar să justifice judecata în termeni de autoritate trecută, ci să constituie o autoritate la care să se facă referire în viitor”^[1].

În primul rând, dorim să subliniem faptul că, în opinia noastră, raționamentul juridic trebuie să existe atât la momentul soluționării cauzei (pronunțării minutei), cât și ulterior, la momentul motivării hotărârii judecătorești. Legiuitorul național a oferit, în cauzele civile, posibilitatea judecătorilor de a pronunța soluția în cauză (minuta) anterior motivării propriu-zise a acesteia, însă este de la sine înțeles faptul că soluția pronunțată trebuie să fie una justă. Adoptarea raționamentului juridic pune la dispoziția magistratului un algoritm care să îl ajute în luarea deciziei.

Cu toate că adoptarea raționamentului juridic de către magistrat nu îi garantează acestuia faptul că va pronunța de fiecare dată soluția justă, aplicarea acestui proces în cuprinsul motivării hotărârii va oferi atât justițiabililor, cât și instanțelor de control judiciar posibilitatea de a analiza argumentele care au stat la baza soluției pronunțate în cauză.

Studiile care analizează raționamentul juridic au de obicei la bază două abordări principale. Prima dintre acestea prezintă **raționamentul juridic** ca o înșiruire de mai multe sub-procese care trebuie urmate pentru a determina soluția în cauză^[2]. O altă parte a doctrinei a avansat ideea că raționamentul juridic nu reprezintă decât o activitate formată

^[1] J.B. WHITE, *Heracles' Bow: Essays on the Rhetoric and Poetry of Law*, University of Wisconsin Press, Wisconsin, 1985, p. 240.

^[2] A se vedea, în acest sens, R.A. WASSERSTROM, *The Judicial Decision: Toward a Theory of Legal Justification*, Stanford University Press, California, 1961.